

B. 209.

AD

149

15

AUDIENDAM ORATIONEM
GODOFREDI HOFFMANNI

RECTORIS OPTIME MERITI

MEMORIÆ DICATAM,

QUAM

D. VIII. DECEMBRIS MDCCCL,

HORA IX. ANTEMER,

HABITURUS EST

OBSERVANTISSIME INUITAUIT.

M. A. F. W. RUDOLPH,
GYMNASII DIRECTOR.

Part. X.

de iuv. ad v. a. mat.

De prudenti dubitatione. II.

ZITTAV. LITERIS FRANKIANIS,

Ea autem dubitatio, quam haecenus adumbravi, et docto homini necessaria videtur, et in scholis literariis iniicienda.

Ac primo quidem necessaria est doctis, ut ad certam stabilemque sententiam, quae cuique maxime expetenda est, perueniant; ac tali modo non solum dignitatem suam tueantur, sed etiam communi eruditorum munere rite perfungantur.

Ista enim siue dubitatio, siue cautio, siue cogitandi solertia tantum abest, ut certae ac constanti sententiae obsit, ac dubia reddat omnia, ut potius ad certam exploratamque rei rationem recta via ducat, ac temerariam indecoramque vacillationem impediatur atque tollat. Qui enim ita quaerere et cauere sibi solet, nec facile arripit sententiam quamque obulam, nec facile abiicit probatam et comprehensam. Ita demum dissimilis erit vasi, aut rimarum pleno, in quo vacuum tress, quod est nuperrime infusum, aut tam clauso et firmo, ut, quum nec addatur quidquam, nec detrahatur, omnia quae insunt vetustate acefcant & corrumpantur. Promta vero alacritas arripiendi ea, quae aut primo innotuere, aut nouissime, aut quaerendi odium pariet, aut omnem mentem dubiam incertamque reddet. Quum enim grauius commoueamur iis, quae inopinantibus accidunt, quam iis, quae futura prouidimus, si quis praeter omnem opinionem iterum iterumque se videt in erroribus esse versatum, vel nimium a se argumentis quibusdam tributum esse: facile adducitur; ut humanae scientiae omnino nil sani et certi inesse putet, et quaerendi negotium tanquam iutile et ludicrum aut relinquat aut ad ingenii ostentationem et ancipitem disputationem transferat. Etenim, qui sibi cauet, ac ingenio suo diffidit, si quando errat, in re quadam peccat, de se recte existimat. Sed qui omnium verissima ac omni dubitatione maiora accepisse ac tenere sibi videtur, is, si quo in errore est, non modo in re peccat, sed de se quoque male statuit.

Quemad-

Quemadmodum igitur ille, re falsa abiecta, gaudet, quod sit errore liberatus, ac ratione sua, quæ errauit, sed eum non decepit, ad noua efformanda & exploranda vitur; ita hic, dulci persuasione animi erepta, dolet ac pudore affectus cum re falsa spem quoque rectiora inueniendi abiicit. *Le. Et dignissima sunt, quæ de hac re disputauit PLATO in Phædone. c. 38 sq.*

Deinde sine hac dubitatione non video, qui docti suam possint dignitatem tueri. Qui enim adeo assensus est sententiæ cuidam, vt omne erroris periculum ab ea se iungeret, aut pergit in studio suo, aut cessat. Si omnino cessat, finem quærendi facit ac quæ super ea re ab aliis disputantur non amplius curat, haud scio equidem an docti nomine indignus sit. Docti enim virtus non tam in memoria cernitur, quam in iudicio. Sin pergat in studio, necesse est, sit alterum de duobus, vt aut morosus euadat, dissensionisque impatiens, aut vagæ dubitationis inconstantiæque plenissimus. Quodsi enim ea opinio menti infixæ est, fieri plane non posse, vt in studiorum cursu rectiora inueniat: studium eius nil potest esse aliud, nisi alienorum errorum, qui ei videntur, venatio et insectatio. Quum enim spem concipere non possit, vt legendo meliora suis inueniat: aut nihil habet, quod quærat, aut errores; ac vbi in discrepantem sententiam incidit, non potest quærere, num melior ea sit, ita enim de sua recte dubitaret; sed vel sine examine scit, falsam esse, quia a sua discrepat. Itaque nec studia aliorum probat, et hominum nil præter errores excogitantium siue stuporem siue malitiam accusat. Quamquam igitur eiusmodi homo in eadem sententia semper futurus est, ac hac in re sapientissimo cuique similis: in errore tamen esse potest, ac si veb veriora tenet, ægritudine tamen sua se ipse conficit, aliis molestus euadit, ac sententiam suam tuendo humanitatem amittit.

Quodsi tamen in alterutram partem esset peccandum; malle[m] ferre peccare cum his, de quibus hætenus dixi, quam cum iis, qui arripiunt facile, ac magno strepitu arrepta defendunt, eademque facilitate mox arrepta

relinquant atque impugnant. Isti enim, etsi nec emendant doctrinam hominum, nec ipsi emendantur: tamen non facile corrumpunt eam nec ipsi deteriora sequuntur; multosque inanes motus non modo effugiunt, verum etiam cohibent. Et quantum est his quoque in rebus inane! Hi vero, qui discursant, et satagunt, et amplexantur et abiiciunt, quorum pugnat sententia secum,

Quod petiit, spernit: repetit quod nuper omisit:

Aeque, et vitæ disconuenit ordine toto:

Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis

Hi, inquam, multo mihi videntur deteriores, magisque noxii. Quemadmodum enim erroris agnitio et abiectio per se laudabilis et honesta est, sic, strenuam erroris amplexionem commendationemque consecuta, imprudentiæ temeritatisque habet accusationem, ac cupidam festinationem potius, quam veri amorem arguit. Qui autem promptum eiusmodi et clamoriferum ducem, lucem ingenii et consilii sui cunctis porrigentem sequuntur, etiamsi otio haud abundant, longis defatigari solent itineribus, et paludibus immergi, et vnde profecti sunt, eodem sæpius redire. Itaque neuter horum dignitatem et grauitatem docti hominis seruat.

Quod autem homines iure quodam suo ab eruditorum genere postulant et expectant, vt quid verissimum, justissimum et saluberrimum sit non modo quaerant, sed etiam administrant ac tueantur: id præstare docti minime possunt, nisi et in amplexanda sententia cautionem, et in tuenda constantiam ostendant; a leuitate vero atque pertinacia æque remoti sint. Vulgo præcipiunt, genio seculi esse obtemperandum. Sed hæc res quum omnino multas habeat cautiones (Neque enim ex seuera lege et consentanea agendum et probandum est, quod vulgo fit, aut a multis probatur, sed quod honestissimum est atque vtilissimum) tum ab erudito homine sine circumspectione et accurata consideratione admittenda non est. Doctus homo enim in eo elaborare debet, vt non mancipatus sit opinioni peruagatæ et secu-

seculo, sed vt auctor eius et estimator et moderator iure vocari possit. Sunt quidem in eo, quem genium seculi vocare solent; haud pauca a doctorum hominum arbitrio remota; quoad autem in opinionibus et sententiis cernitur, eatenus doctorum moderamini subiectus esse certe debet. Iam vero, qui aut adeo sunt assensi cuidam sententiæ, et formulæ, vt veriore[m] melioremque inueniri vnquam posse strenue negent, aut adeo vacillant et discursant, ut natent fere in opinionum fluctibus: nec digni sunt, qui publicam opinionem regant, nec regere eam possunt. Malus auriga est, qui, quum rheda magno conamine et labore sursum trahitur, sufflamen radiis immittit; sed malus etiam est et multo peior, qui ea quoque, quæ rhedam continent, aufert, et tanquam Myrtilus aliquis aut nullum clauum in rotas conicit, aut cereum. Ac quis fidem iis habebit? *Illis non credunt homines, siue ad rectora verioraque tendant, siue nouissima quæque et speciosa probent; suspicantur enim, non falsa sperni ab istis, sed aliena et noua; ac ita verentur, ne, si iis obtemperant, a cursu suo laudabili reprehendantur. His ab initio mentem libenter applicant spei latissimæ pleni; sed vbi mox viæ ignaros ipsos deprehendunt, ire ac redire eos vident, ac nouas vias identidem ingredi, sequi amplius nolunt, duci temerario succensent, et vnde profecti sunt, eo redeunt.* Neutrum genus igitur agmen hominum sententiarumque ducere potest, alterum quia stat, alterum quia vagatur; sed auctoritate ii pollent maxime, qui optima tenent, et melioribus patent; optima nempe omnium, quæ adhuc hominibus innotuere; melioribus eo, quod adhuc optimum fuit.

Quin autem adolescentes ad veram et liberalem doctrinam aspirantes iam in scholis ducendi ita sint, vt hanc virtutem olim consequantur, dubitari vix potest. (Conf. S. V. GEDIKE *Gef. Schulschr.* P. I. pag 34 sq.) Quemadmodum enim modestia quum omnino in omni vita, tum in iudicando maxime adolescentem ornat; sic iuuenili arrogancia, et affectata iudicii grauitate nil fere est odiosius. Si discipulus, quæ a præceptore suo accepit,

ita effutire non dubitat, ac si ipse rem docto et diligente examine talem reperisset, qui sapientiam suam scholasticam tali modo in medium profert, ridiculus homuncio est, et ineptus. Sin sententiam vndecunque arreptam aut adeo suam tamquam sapientissimam iacet et venditat, ac de summis rebus hominibusque promte iudicat: non amplius habeo, quo nomine eiusmodi monstrum appellem, aut qua cerimonia eiusmodi portentum procurem. Sentiat adolescens et puer, sciatque, se nondum eum esse, qui recte iudicare ipse possit, sed qui debeat *elaborare* in eo, ut possit. Sentiat, præceptorem honestum esse, et diligentem, nec rudem, sed ipso discipulo multo doctiorem, prudentioremque; hominem tamen, qui, vtut sibi caueat, errare tamen possit. Videat, dignum esse præceptorem, cuius auctoritati pareat, sed audeat quoque ipse dubitare, ac dubia sua cum præceptore modeste communicare. Hanc enim cogitandi solertiam cum iudicandi modestia copulando optime et vtilitati suæ et suo honori consulet. Dignissima lectu sunt, quæ hanc in rem PLUTARCHUS disputauit in libro, quem *περὶ τοῦ ἀκούειν* inscripsit. (Tom. II. pag. 37. sqq.) quem librum miror nondum esse ad discipulorum prouectiorum vsus separatim editum et illustratum.

Ista modestia in iudicando autem in scholis comparari facilius quam in academiis potest. Requiritur enim colloquium cum discente. Mens vacua et male præparata credit omnia, quæ dicuntur, vt credantur. Hoc naturæ et puerili infirmæque ætati consentaneum est. Quodsi igitur statim optio datur eligendi et iudicandi: fieri non potest, quin res subita male cedat et aut in temeritatem aut in morositatem abeat. Præceptor in scholis exponit rem, quasi de ea non videatur dubitare, et multi eam probant temere, et fatentur id; certe negant, se habere, quod contra dicant. Præceptor igitur suppeditat ea, quæ ad infirmandum faciant, ac ita quoque consentientes habet permultos. Addit, cur hæc talia ad infirmandum adferri recte non possint; ac mentem ad eam persuasionem reuocat, a qua eam auocauerat. Hæc professor in academia efficere pariter potest, in vtramque

que partem disputando, dummodo auditores perpetuam eius orationem recte assequantur. Sed in eo nondum sunt omnia. Illud restat, quod maximum et difficillimum est, ut sine leuitate et inani motu eligere optimam sententiam possint. Ad excitandam cogitandi solertiam ista faciunt, non ad moderandam eam et ad certum iudicium dirigendam. Sophistæ et sceptici, qui arrodunt omnia, et nihil confirmant, ita formari poterunt, philosophi non poterunt, nisi casu. Nempe ipsa quoque discipuli cogitata, fœtus ingenii eius, argumenta et methodi explorari et iudicari debent, ut sentiat, quando dicat aliquid, quando verba solummodo crepet, quando solida sint, quando speciosa, quæ profert; ut sentiat, quantum sibi desit, ac cauere sibi discat; ut non modo excitatus sit ad cogitandi industriam, verum etiam ab inani motu ac iactatione reuocatus. Itaque si vera sunt, quæ de disputandi exercitationibus, in quibus ista facultas comparari potest, supra (Part. VIII, pag 63) disputauimus: negari vix poterit, in scholis facilius eam, quam in academiis generari.

Denique verendum est, nisi hanc facultatem et modestiam in academiis afferant, ne parum in iis proficiant. Sunt enim multa, quæ imperitum adolescentem perturbent, in his maxime præceptorum audiendorum et librorum legendorum electio. Sunt in academiis viri graues et docti, qui propter modestiam in iudicando et diligentiam in eligendo et circumspectionem in eloquendo parum emineant, et splendeant; Sunt contra ea ingeniosi homines ac dicendi copia abunde instructi, qui recentissima quæque fidenter doceant, ac magna vi auditorum mentes occupent et teneant, modestiamque ita colant, ne quemquam arrogantia sua abigant. Qui igitur alterutro e genere præceptorem eligere, aut ab utroque genere proficere cupit, probabilem debet habere iudicandi facultatem. Sunt ephemerides literariæ; non omnia, quæ iis insunt, eiusdem sunt momenti ac pretii. Passim enim videmus, res maxime dubias tanquam certissimas proferri et commendari, inanes

nes laudari, vtilissima deprimi, consilia noxia dari, prout vni homini fortasse haud adeo perito et graui fuerat uisum. Quemadmodum igitur is, qui recte dubitare didicit, eiusmodi vocibus parum mouetur, et a statu suo non deiicitur, sic incredibilis est earum in iuuenum animos efficacia. Qui enim auctoritatem earum sequuntur, nescio quo pacto, doctiores sibi videntur, quam qui ex ore magistri acceperunt aliquid. Quæ typis exscripta sunt omnino plus habent auctoritatis apud multos, quam viæ vocis monita; ac qui iudicis in diariis auctoritatem sequuntur, non vnum hominem sequi sibi videntur, sed eruditorum tantum non omnium consensum et sapientiam. Aperienda est iuueni academico omnis fere sententiarum diuersitas; est denique publica quædam et peruulgata opinio, quæ, quum crebro mutetur, non firmis niti potest fundamentis, sed temporariis et incertis. Ex his omnibus, vt iuuenis liberior, suoque iudicio arbitrioque relictos sine graui damno se expediat, mature discere debet, assensum cohibere, donec non modo ampla comparata sit ad iudicandum et eligendum copia, sed etiam facultas cogitandi adeo sit exercitata, vt et consensum et discrepantiam sententiarum facile inter se expendat, verborum dissonantia sola non amplius decipiatur, et qua quidque via optime cogitetur et explicetur, intelligat.

Reliquum est, vt *Senatum nostræ ciuitatis Amplissimum, Ministerium plurimum venerandum, Collegas Clarissimos ac omnes literarum fautores æstumatissimos* obseruanter rogem, vt memoriam hominis doctissimi ac de hoc gymnasio optime promeriti *Sua* velint præsentia condecorare,

P. P. Dom. II. Advent, MDCCCI,

cf 4264.8^r

ULB Halle

3

002 160 943

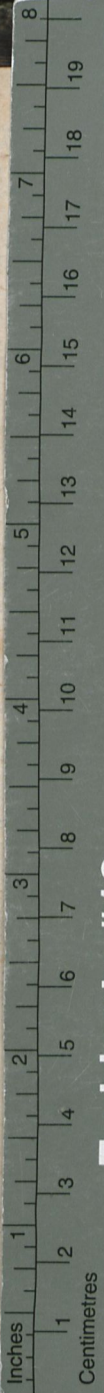

sb

v. 18

n. C.

Farbkarte #13

B.I.G.

Blue

Cyan

Green

Yellow

Red

Magenta

White

3/Color

Black

A9
15

AD

ORATIONEM

HOFFMANNI

OPTIME MERITI

DICATAM,

QUAM

MBRIS MDCCCL,

ANTEMER.

RUS EST

SIME INUITAUIT.

RUDOLPH,

DIRECTOR.

t. X.

d v. a. mat.

dubitatione. II.

RIS FRANKIANIS,